

Vážení pedagogové,
Studijní materiály vám pomohou připravit se na návštěvu výstavy s žáky a studenty. Materiály zahrnují informace o výstavě, slovníček pojmů, doporučenou literaturu a náměty na úkoly, kterých můžete využít přímo při návštěvě výstavy nebo ve výuce ve škole. Budeme rádi za jakékoliv vaše náměty a připomínky, které nám umožní tvořit materiály podle vašich představ.

*Lektorská oddělení ve Veletržním paláci,
Národní galerie v Praze*

Michael Rittstein

1 0 výstavě

ÚVODEM

Malíř, kreslíř, grafik a ilustrátor Michael Rittstein patří k nejvýznamnějším českým umělcům střední generace. Pražskou Akademii výtvarných umění absolvoval (v letech 1968-1974) v ateliéru prof. Arnošta Paderlíka. Společně s generačními druhy (V. Bláhou, V. Novákem, P. Pavlíkem a I. Kafkou) v roce 1987 založil **Volné seskupení 12/15, Pozdě, ale přece**, do něhož byli přizváni i další malíři a sochaři. Od roku 1992 je členem SVU Mánes. Od roku 2001 působí jako vedoucí pedagog ateliéru malby AVU v Praze. Vystavoval na mnoha samostatných i společných přehlídkách doma i v zahraničí. Jeho obrazy jsou součástí světových galerií i soukromých kolekcí. Jeho celoživotní návraty ke **grotesce**, sarkastické a ironické pohledy, vtipně glosující ten nejobyčejnější všednodenní život, jsou malovány s barokním rozmachem bravurního koloristy, zároveň s lehkostí rozeného kreslíře-vypravěče, pro kterého monumentalita není dána formátem.¹

O VYSTAVUJÍCÍM UMĚLCI A JEHO DÍLE

Na veřejnost vystupuje Michael Rittstein v roce 1972, tedy v polovině svého studia na Akademii výtvarných umění v Praze. Je člověk společenský a dovede s lidmi navázat plodný dialog. Proto také vystavuje rád. Do jeho obrazů se v podobě řešení prostorového plánu promítají jeho zkušenosti ze závodního plavání a života na pražských sídlištích.

Smíšené manželství, 1987, olej, akryl, písek, textil, sololit, 240x180 cm

Klíčovým námětem jeho **narativních** figurálních výjevů je poměr muže a ženy. Většinou je vztah určen jako nadvláda žen. Malíř má rád trapné intimní momenty, hned je přehrává do **karikující metafor**. V jistém smyslu je Rittsteinovo umění projevem agresivní vzpoury proti diktátu nitra. Jeho obsahy jsou vyvlečeny na ulici, vyslečeny ze své neproniknutelné tajemnosti a připoutány k reálným dějům života. Neobejde se to bez okázalosti, bez nestoudné drzosti, bez jistého urážlivého cynismu. Vyžadují to však polemické cíle Rittsteinova umění.

Malíř si neobyčejně cení stálého dialogu s vnějším světem. Říká, že v jeho okolí není nic, co by se dříve či později nedostalo do jeho obrazu. Svět přináší nepřehledné množství velkých i malých podnětů a stále se mění jako věčné prostředí i jako sociální a duchovní struktura. **Groteskní metafora** k tomu vytváří nezbytný prostor. Patří k přednostem Rittsteinovy malby, že se s dobou vyrovnává sice prostřednictvím fantazijního příměru, ale přitom nemilosrdně, tak jak to ostatně odpovídá upřímnosti, s níž se malíř s divákem dělí o přízraky svých denních i nočních můr. Situaci se nenechává strhnout, dovede jí oponovat. Je zde dost místa nejen pro poučení, ale i zábavu

a humor. Šílený horor Rittsteinových obrazů je zakotven v děsivých stránkách samotné skutečnosti, je to však i horor pouťových atrakcí a karnevalových maškarád, horor lidové, nedělní a sváteční zábavy. Horor dětsky naivní, obrazem již napůl zbařený své záludnosti. Je to ale i metafyzický horor dějin. Memento nevypočitatelných hrozeb přírody i činnosti a chování člověka. Je to horor děsivých božstev a temných sil minulosti, přepadávajících současníka.

Tvorba Michaela Rittsteina je nejen výsledkem malířovy mimořádně zaujaté a úspěšné práce, ale svědčí o schopnosti českého umění navržit neobyčejně rozsáhlou zkušenost i v dobách méně příznivých. Rittstein dovede splatit všechno, čím je této domácí tradici zavázán a k všemu se i na světové scéně hrdě hlásí. Tváří v tvář velkému světu dovede prosazovat cenu skutečností, které jsou obsahem jeho vlastního života, prostředí a kultury.²

Jak uvádí J. Kříž, „Michal Rittstein je autorem, jenž si sám neobyčejně cení stálého dialogu s vnějším světem. V jeho okolí není nic, co by se dříve či později nedostalo do jeho obrazu. Svět přináší nepřeborné

množství velkých i malých podnětů a stále se mění... To malíři nedovolí, aby ulpěl na jakémkoliv schématu“. A ještě něco je pro autora charakteristické. Na otázku P. Volfa „Co chcete od umění?“ odpovídá: „Zajímá mě, jak se u něj pobavím. Můj základní požadavek zní – nenudit se. To platí i o mých obrazech. Nechci se u nich nudit já a přeji si, aby se u nich nudili ani diváci“.³

MICHAEL RITTSTEIN O SOBĚ

Co pro Vás znamená závěsný obraz?

„Pro mě je závěsný obraz důvodem, proč se zabývám výtvarným uměním. Kdyby závěsný obraz neexistoval a výtvarné umění se odvíjelo výhradně v nových formách, jako konceptuální umění nebo umění nezobrazující, které se nevyjadřuje prostředky závěsného obrazu, tak bych výtvarné umění nedělal. Výtvarné umění mě zajímá právě kvůli obrazům. To už jsem si tisíckrát vyzkoušel, ty různé „odbočky“. Královská disciplína pro mne a můj temperament je prostě závěsný obraz. Protože je to klasické médium, o jeho podstatě se vlastně nepochybuje, ale současná doba

Tanec s domorodci, 2006, akryl, plátno, 150x180 cm

řeší také nové tendence, a tak diskuse o nových tendencích nebo nových médiích jakoby jeho význam trochu potlačuje. To je podle mého názoru věc veřejná. Ale existuje také svět intimní a to je svět závěsného obrazu. A tak považuji za největší klad, když někdo řekne: „Já si to pověsím domů“. Je to způsob vnímání světa, když si někdo pověsí doma obraz v době, kdy probíhají velké výtvarné akce, happeningy, obrovské realizace, potahování nějakého parlamentu látkou ap. Vždyť obraz je jen kousek plátna potřeného barvou. Proč má takovou obrovskou hodnotu? Ten, kdo si pořizuje obraz, je vlastně schopen se s jeho autorem „naladit“ na jakýsi žebříček poznání. Je to obrovská důvěra – pokud to někdo nebere pouze jako dekoraci. Jsou generace, které vyrostly pod jedním obrazem. To jedna návštěva galerie nenahradí. A tam ani tak nejde o kvalitu věci, ale že tam ta věc je a máme s ní kontakt. Mám pocit, že to je kontakt jakoby nakrátko. Prakticky nic nám to nemůže nahradit. Věřím tomu, že se pořád hledají nové formy, které budou oslovovat nového diváka, ale myslím si, že nadbíhat mu není zase tak úplně dobré. Divák si také musí najít svoji po-

koru k tomu, aby se vlastně naučil číst formu. Formu, která je jakoby míň atraktivní.

Dnes přejímá umění určité marketingové triky, třeba slogan: „Nejsi ve veřejném prostoru – neexistuješ“. Já tvrdím opak: „Nejsi v intimním prostoru – neexistuješ“. Veřejný prostor se strašně rychle mění i nafukuje, roztahuje a hodnoty se jakoby v krátkých intervalech střídají. Já jsem například vyrostl doma pod jedním obrazem, který patřil mé babičce. Byl to realistický obraz, ne však kýč. Já jsem na něj jako dítě nepřetržitě koukal. Zajímalo mě výtvarné umění, a tak jsem přemýšlel, jak malíř udělal dvěma tahy kytku. A najednou začnete uvažovat v abstraktních pojmech a svět se náhle dematerializuje.“

Často vystavujete v cizině. Jaký je zahraniční divák?
„Odpověď je trochu složitější. Dějiny umění byly napsány bez Čechů. Informovaný divák „venku“ vás nemá kam zařadit. V 80. letech jsem se dostal do Basileje. Lidé co tam chodili říkali: „To je přesně in“. A kdybych byl tehdy na Západě, tak bych vytvářel

Vítězný úsměv, 2006, akryl, plátno, 190x230 cm

Studijní materiál pro pedagogy k výstavě M. Rittstein

určitou etapu, která tam tehdy byla, takové ty nové expresivní figurace a tou etapou bych byl zařazen do historie. Dějiny „venku“ nikdo přepisovat nebude: to jen my si musíme vytvořit svoje verze. Dá se s jistotou říci, že ke mně se ze světa dostane mnohem více, než světu od nás. To je prostě problém malých zemí, nejenom Česka. Máte velmi ztíženou pozici, pakliže nemluvíte jakoby výtvarným jazykem „centra“. A to si musí každý malíř z malé země uvědomit. Bud' to bude do jazyka centra jakoby něco trochu „pašovat“ nebo bude prostě znám jenom k Berounu.“

Jak byste charakterizoval svou současnou tvorbu?

„Musím vzpomenout práce do revoluce, kdy jsem pracoval pod nějakým „jednotícím“ tlakem. Umělec nežije vytržen ze souvislostí. Mé umění vždy podléhalo žebříčku důležitosti. Vždy jsem věděl, že bych rád udělal věci, které dělám dnes. Ale ty občanské obsese byly tak silné, že jsem věnoval všechny své síly na obrazy figurálního charakteru, figurálního **syžetu**, protože pro mě byla nejsilnější moje občanská pozice. Nic nemůžete dělat věčně. Jednoho dne zjistíte, že je to téměř hotové, a že se vám to v zásadě podařilo.

Ale přitom jste nechal spoustu věcí stranou. Spoustu neprošlapaných cestiček, které by vás taky lákaly. A pakliže začne opadávat ta původní tenze, je na ty nové cestičky najednou čas. A já dnes už míň myslím na kompaktnost a celkový výraz, ale víc na jednotný obraz jako takový. A chci si na něm vlastně užít bez ohledu na to, jestli tam bude všechno. Jakoby více si teď hraji. Když chci, tak si tam tu anekdotu nebo historku „střihnu“, a když chci udělat dunění nákladního vlaku, tak si to tam udělám. Tím získávám určitě jakýsi nadhled a mohu srovnávat polohy, které jsou dále od sebe. Pro mě ze zajímavé polohy nadhledu či reminiscence.“

S Michaelem Rittsteinem rozmlouval Petr Pivoda⁴

¹ Tomáš Vlček, Tisková zpráva Národní galerie v Praze, 11. 12. 2007

² Jan Kříž, *Michael Rittstein, Vlhkou stopou*, Gallery, 2007

³ a ⁴ Petr Pivoda, katalog výstavy *Michael Rittstein, Obrazy*, Galerie Beseda v Ostravě, 2006

Lokální historka, 1983, akryl, olej, plátno, 200x250 cm

2 Životopis

1949 / narozen 17. 9. v Praze

1964–1966 / studium na Střední odborné škole výtvarné Václava Hollara v Praze

1968–1974 / studium na Akademii výtvarných umění v Praze (ateliér prof. Arnošta Paderlíka)

1973 / první společná výstava *Práce posluchačů AVU* v Domě kultury SONP Kladno

1976 / první samostatná výstava v Mánesu – Galerii mladých

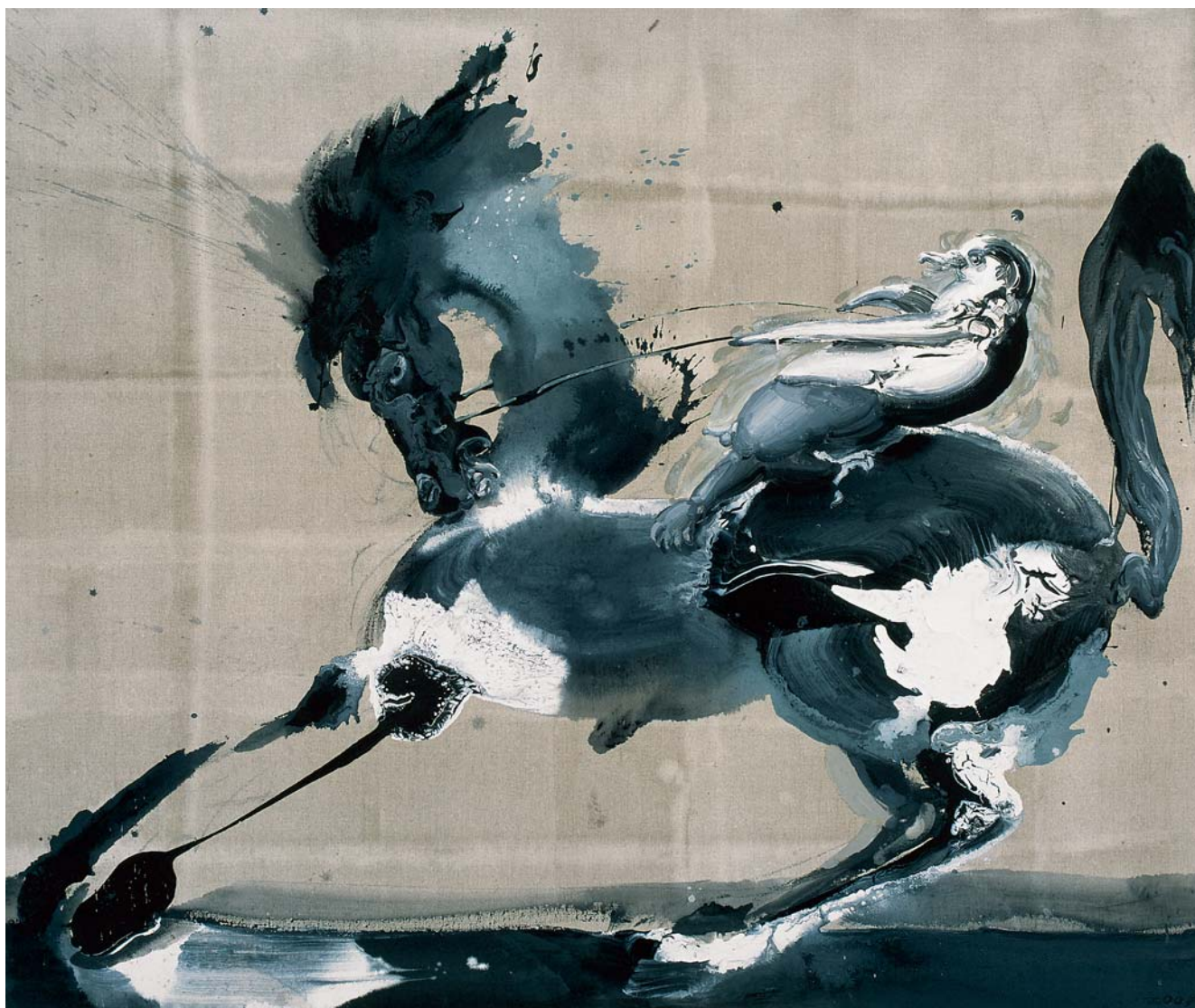
1978 / dochází k předělové kvalitativní změně v jeho malířské tvorbě

1987 / spoluzakládá **Volné seskupení 12/15 Pozdě ale přece**

1992 / člen Spolku výtvarných umělců Mánes

2001 / stává se vedoucím Malířské školy III na pražské AVU

Žije a pracuje v Praze

Dominantní tučňák (kapitán Korkorán), 2007, akryl, plátno, 150x180 cm

3 Vzdělávání

NÁMĚTY OTÁZEK K ROZHOVORU S ŽÁKY A STUDENTY PŘI PROHLÍDCE VÝSTAVY

- Zkuste popsat, jaké emoce a nálady ve vás obrazy vyvolávají a proč.
- Je v obrazech M. Rittsteina přítomný nějaký humor? V případě že ano, jaký podle vás je? (anekdota, ironie, laskavý humor apod.)
- Zkusili jste někdy něco vyprávět prostřednictvím obrazu? Je možné na obrazech M. Rittsteina vypozařovat nějaké známky vyprávění příběhu? Jestliže ano, jak jsou tyto události zobrazeny?
- Jak byste popsali uspořádání Rittsteinova obrazu, jeho děj, vztahy jednotlivých prvků (struktur, figur)? Pokuste se hledat přiměřená slova, které tyto vztahy definují – statické, prostorové, dynamické, harmonické, plné pohybu apod.

NÁMĚTY K ČINNOSTEM V GALERII

CO SE DĚJE ZA DVEŘMI...

Projděte si výstavu obrazů. Představte si, že máte možnost nahlédnout za dveře různých bytů a skrytých prostor. Vstupujete do scény, která se zde odehrává ... vidíte jen na chvíli krátký výjev. Vyberte si jeden pohled (obraz), který vás zaujal svým dějem.

Posad'te se k obrazu a zkuste napsat text (15–20 vět), kde popíšete, co se zde podle vás odehrává. Pracujte samostatně, dle své vlastní fantazie. Až budete s textem hotovi, vytvořte si dvojice či trojice a sdělte si své verze příběhů navzájem – své představy porovnejte.

NÁMĚTY K ČINNOSTEM VE ŠKOLE

POKRAČUJTE...

Motivace

Prohlédněte si důkladně malbu „Lokální historka“ (viz. obr.), která je složena ze čtyř obrazů. Představte si, že jednotlivé výjevy obrazu jsou zastavené příběhy – vidíte jen vteřinu celé situace. Vyberte si jednu událost, která vás zaujala. Co si myslíte, že se zde odehrává? Jak událost asi začala? Představte si, jak by vypadal výjev za 5 minut. Co by se zde odehrálo? Zapište si své postřehy.

Popis činnosti

Vezměte si kopii části obrazu „Lokální historka“ a vymyslete, jak by to tam vypadalo. Zkuste výjev namalovat. Zvolte si pro vyjádření této situace vhodný materiál a prostředky – kreslete, malujte, tvořte koláž tak, abyste nejlépe navázali na příběh, který se zde odvíjí.

Reflexe

Představte si navzájem své obrazy a popište své verze příběhů. Porovnejte vaše výjevy. Můžete vysledovat nějaké společné znaky jednotlivých příběhů?

DOPORUČENÍ UMĚLCI Z EXPOZIC VE VELETRŽNÍM PALÁCI VE VZTAHU K VÝSTAVĚ

Konfrontujte navzájem jednotlivé stylizace figur doporučených malířů a sochařů.

M. Rittstein: Karkulka, 2. patro

J. Načeradský: Vířivá béžová žena, Žena kuře, 2. patro

J. Sopko: Velké koupání, Trojice, 2. patro

K. Nepraš: Velký dialog, 2. patro

K. Pauzer: Psí rodina, 2. patro

J. Válová: Rozhovor, 2. patro

DOPORUČENÁ LITERATURA

Michael Rittstein, Jan Kříž, David Majer, Vlastimil Tetiva:
Michael Rittstein, Vlhkou stopou
Gallery, 2007

Petr Pivoda:

Michael Rittstein, Obrazy (katalog k výstavě),
Galerie Beseda v Ostravě, 2006

4 Slovníček pojmů

groteska / humoristicky laděný umělecký útvar založený na neobvyklém, nelogickém ději, přeneseně: směšná odporná záležitost, událost. Tzv. Česká groteska je poloha tvorby mnohých autorů zhruba od šedesátých let, která je založena na deformaci reality, groteskní situaci lidského jedince ve společnosti, karikatuře a sarkasmu. Vrcholu dosáhla v osmdesátých letech dvacátého století. Bývají k ní řazeni především tito autoři: Jiří Sopko, Michael Rittstein, Jiří Načeradský, Karel Nepraš, Jaroslav Vožniak, Kurt Gebauer a jiní.

karikatura / slovník cizích slov nám říká, že se jedná o „zkratkovitě zesměšňující nebo odsuzující výtvarné zobrazení některých rysů osobnosti, lidského projevu nebo společensky závažné skutečnosti přehmáním jejich nápadných znaků.“

metafora / z řeckého slova metaferein, přenos, je jazyková a rétorická konstrukce spočívající v přenášení významu na základě vnější podobnosti.

narativní / založený na vyprávění, vyprávěcí.

syžet / dějové schéma epického díla, předmět uměleckého zobrazení, typ námětu nebo obrazu.

Volné seskupení 12/15 Pozdě, ale přece / založeno v červnu 1987 V. Bláhou, V. Novákem, P. Pavlíkem, M. Rittsteinem a I. Kafkou. Postupně se přidávali další umělci. Patří ke generaci 70. let, na počátku studia zažili atmosféru relativně liberální společnosti konce let 60., svou dráhu však započali v letech normalizace. Přihlásili se jednak k domácí tradici „existenciální figurace“ pěstované v průběhu 70. let členy bývalé skupiny Trasa (E. Kmentová, O. Zoubek, sestry Válový), jednak dědictví nové figurace svých předchůdců z 2. pol. 60. let. Seskupení nemá vyhraněný ideový program. Tvorba jeho členů však vykazuje jisté společné rysy: východisko v nové figuraci a grotesce (J. Načeradský, J. Sopko, M. Rittstein, K. Gebauer, V. Bláha), ostatní se spíše orientují v individualizovaných verzích na obecně humanistickou, existenciálně laděnou figuraci.

5 Informace

Název výstavy /

Michael Rittstein: Vlhkou stopou

Autoři výstavy /

Michael Rittstein a Michal Soukup

Kurátor výstavy /

Tomáš Vlček

Vzdělávací programy a studijní materiály /

Barbora Škaloudová a Irena Ellis

Místo konání /

Národní galerie v Praze

Veletržní Palác (1. patro a respirium)

Dukelských hrdinů 47, Praha – Holešovice

Termín konání /

12. prosince 2007 – 27. dubna 2008

Vstupné pro školní skupiny a cena programu /

Vstupné pro školní skupiny /

20 Kč / 1 osoba

Pedagogický doprovod (2 osoby) a děti do 6 let zdarma

Cena programu /

25 Kč / 1 osoba / program

Otevírací hodiny /

denně mimo pondělí od 10:00 do 18:00 hod.

Doprava /

Tramvaje 12, 14, 15, 17 – zastávka Veletržní
Metro C – stanice Vltavská

Informace o doprovodných programech /

Lektorské oddělení

Sbírka moderního a současného umění

tel: 224 301 003

Informace o otevírací době a vstupném /

tel: 224 301 122

Fotografie poskytl /

Národní galerie v Praze

Studijní materiály pro pedagogy k výstavám jsou ke stažení na webových stránkách Národní galerie v Praze: <http://www.ngprague.cz/11/0/4/doprovodne-programy/veletrzni-palac/>